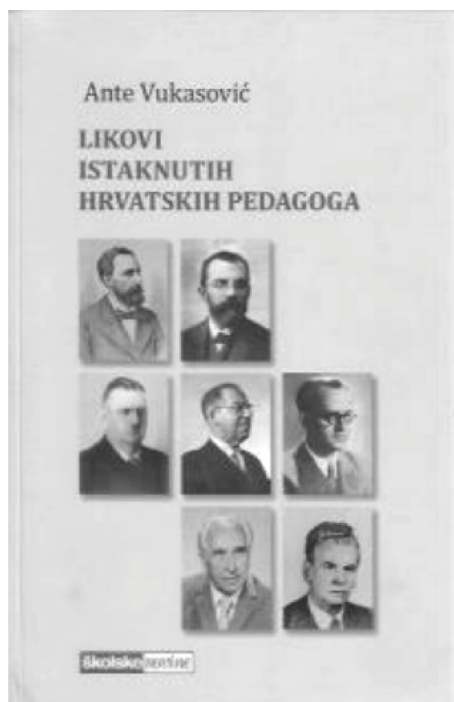

Ante Vukasović

LIKOVI ISTAKNUTIH HRVATSKIH PEDAGOGA

Zagreb, Školske novine, 2015.

Ante Vukasović, rođen u Osijeku 1929. godine, jedan je od najutjecajnijih hrvatskih pedagoga koji se intenzivno zalaže za afirmaciju odgojne funkcije. Autor je opsežnog broja bibliografskih jedinica i autorskih knjiga.

Knjiga *Likovi istaknutih hrvatskih pedagoga* vrijedna je pedagoška baština usmjerena na živote i odgojna djelovanja istaknutijih hrvatskih pedagoga u nacionalnoj pedagoškoj povijesti od sredine 19. st. pa sve do 80-ih godina 20. st. Pedagozi autorova odabira jesu Ivan Filipović, Vjekoslav Košćević, Stjepan Matičević, Pavao Vuk-Pavlović, Stjepan Pataki, Zlatko Pregrad i Pero Šimleša, čiji su različiti utjecaji i zasluge vrijedan doprinos razvoju pedagogije u Hrvatskoj. Sadržajno uokvirena u 251. stranicu, knjiga se sastoji od osam glavnih dijelova oblikovanih u uvodnu raspravu o hrvatskoj pedagoškoj baštini i sedam raspra-

va posvećenih istaknutim hrvatskim pedagogima.

U uvodnom dijelu autor opisuje organiziranje i pedagoško samostalno usavršavanje hrvatskog učiteljstva i razvitak pedagogije u Hrvatskoj polovinom 19. st., posebice na Sveučilištu u Zagrebu. Rezultat je takvih nastojanja i osnutak Hrvatskoga pedagojsko-književnog zbora (HPKZ) 1870. godine u Zagrebu, krovnog središta svekolikoga staleškoga i stručno-pedagoškoga života hrvatskog učiteljstva pod vodstvom „oca hrvatskoga učiteljstva“ Ivana Filipovića. Nastavak i početak 20. stoljeća kao razdoblja burnih pedagoških previranja, doba reformne pedagogije, osnutka Hrvatskog društva za unapređenje uzgoja (1904.) s pedagoškim časopisom *Preporod* (1905.), obilježen je kritikom herbartovske škole i promoviranjem nove reformne pedagogije. Najzaslužniji hrvatski pedagozi koji su djelovali u tom vremenu jesu spomenuti Ivan Filipović i zagrebački učitelj Vjekoslav Košćević. Druga skupina istaknutih pedagoga obuhvaća one koji su zaslužni za razvoj pedagogije i njezinu samostalnost kao znanost o odgoju na Sveučilištu u Zagrebu. To su Stjepan Matičević, Pavao Vuk-Pavlović, Stjepan Pataki, Zlatko Pregrad i Pero Šimleša, koji su svojom znanstvenom aktivnošću na Sveučilištu u Zagrebu bili ujedno i zagovornici ondašnjih suvremenih ideja, jačanjem teorijske pedagojske misli u Hrvatskoj, razvojem teorije odgoja i novih samostalnih odgojnih područja. U tom je kontekstu otvorenje novovjekog modernog Sveučilišta u Zagrebu 19. listopada 1874. označilo otvaranje pedagogije studentima Mudroslovnog (kasnije Filozofskog) fakulteta od samoga početka u funkciji osposobljavanja srednjoškolskih profesora. Prvi pedagojski seminar na Filozofskom fakultetu osnovan je 1896. godine sa svrhom da na temeljima znanstvene pedagogije i didaktike uvodi studente u praktičan nastavni rad čiji je osnivač i predstojnik bio Đuro Arnold, a nakon njega i Stjepan Matičević. Važna je godina za pedagogiju na Sveučilištu u Zagrebu 1928., obilježena promjenama koje omogućuju osposobljavanje posebnog profila stručnjaka - diplomiranih pedagoga. Time je pedagogija dobila sveučilišnu samo-

stalnost i mogućnost studija pedagogije u Hrvatskoj. Takvo stanje potrajalo je sve do početka Drugog svjetskog rata, a kasnije sveučilišna pedagogija doživljava još veći procvat uz reorganizaciju dolaskom nove vlasti nakon Drugog svjetskog rata. Obnova i razvitak školstva u to doba te uvođenje školskog pedagoga uvjetuju potrebu stručnih osoba u školama, a studij pedagogije postaje masovan, nastavna i znanstvena pedagoška djelatnost doživljavaju procvat, dolazi do otvaranja novih sveučilišta, filozofskih fakulteta i odsjeka za pedagogiju u Rijeci, Splitu, Osijeku i Zadru.

Autor iznosi hrvatsku snažnu, pozitivnu vrijednosno-pedagojsku i odgojnu baštinu koja se afirmirala između dvaju svjetskih ratova, oslanjajući se na vrela filozofijske, kulturne i vrijednosne pedagogije. Poziva čitatelja na razmišljanje o pedagoškim stavovima istaknutih pedagoga s naglaskom na vrijednosno-odgojnoj baštini, kulturnoj i moralnoj tradiciji hrvatskoga naroda i na djelovanje koje se može pojmovno odrediti kao "duhovna obnova i moralna preobrazba".

Rad se nastavlja opisom života Ivana Filipovića, istaknutog pedagoga i "oca hrvatskog učiteljstva". Idejno ilirac, koji ratuje za hrvatski narod od 1848. godine, hrvatskome narodu posvećuje domoljubne pjesme. Objava njegove pjesme *Domoljubna utjeha*, kojom poziva na otpor protiv tuđina i nasilja, bila je razlogom njegovu utamničenju 50-ih godina 19. stoljeća. Svoj je životni poziv odabrao ne toliko iz želje nego iz domoljublja, organizirajući hrvatsko učiteljstvo s ciljem podizanja svijesti o duhovnom i nacionalnom oslobođenju hrvatskoga naroda od germanske i mađarske dominacije. Osnivač je prve učiteljske organizacije Učiteljske zadruge 1865. godine u Zagrebu, koja je svojim djelovanjem donijela prvi zakon o školstvu (1874.) u doba bana Ivana Mažuranića. Ipak, najvažnija zasluga Ivanu Filipoviću pripada za osnivanje Hrvatsko-pedagojsko-književnoga zbora (1870.) kao središta stručnog i staleškog života hrvatskog učiteljstva. Svojim angažmanom u izdavanju pedagoške i stručne literature, literature za djecu i mladež te nakladništvom pedagoške literature postavlja te-

melje zasnivanju i daljnjem unaprjeđenju pedagoške književnosti, pučkog učiteljstva i narodne škole. Filipović je bio pokretač, organizator i voditelj općih hrvatskih učiteljskih skupština (Zagreb, 1871., Petrinja, 1874., Osijek, 1878.), kao i jedan od osnivača Hrvatskog učiteljskog doma (1889.). Njegovi mnogobrojni radovi angažirani su poučno, odgojno, prosvjetno, moralno, staleško-učiteljski s naglaskom na učiteljskom pozivu i domoljublju kao izvorištem svakog njegova pisanog izričaja. Ante Vukasović posebno ističe njegove utjecajnije pedagojske radove *Ustav pučke škole u trojedinoj kraljevini* (Zagreb, 1865.) i *Bečke pedagojske slike* (Zagreb, 1870.).

Drugo poglavlje prikazuje rad Vjekoslava Košćevića, učitelja, pedagoga, pisca, književnika, reformatora i organizatora školstva i učiteljstva. Svoja životna nastojanja posvetio je napretku hrvatskog školstva, obogaćivanju stručne i pedagoške literature duboko ukorijenjene u život hrvatskoga naroda, obitelji, škole, učitelja i učenika. Njegovim je angažmanom u Zagrebu 1904. godine organizirano Hrvatsko društvo za unapređivanje uzgoja s ciljem reorganizacije stare intelektualističke Herbart-Ziller-Rein-Basaričekove pedagogije i unaprjeđenja odgoja. Naime, Košćević je stao na stranu modernijih reformnih i pedagoških koncepcija kakve se tada pojavljuju u Europi. Naročito je isticao važnost umjetnosti u odgoju te je Društvo nastojalo ići ukorak s razvojem estetskog kod mladeži (koncerti, izložbe predstave i sl.) Kako bi se postigli ideali modernog odgoja, Hrvatsko društvo za unapređivanje odgoja pokreće svoje glasilo 1901. godine, časopis *Preporod*. Pod Košćevićevim uredništvom, časopis vrlo dosljedno i organizirano širi najnaprednije ideje reformne pedagogije, rušeći time stabilnost herbartovskog intelektualističkog učenja, podupirući tako razvitak kreativnije pedagojske teorije i prakse. Glavnim Košćevićevim djelima smatraju se *Organizacija pučkog školstva i učiteljstva* (Zagreb, 1909.), *Slobodno risanje, sloboda u uzgoju, međe u umjetnosti i metoda slobodnog risanja* (Zagreb, 1910.), *Škola s pomoću rada ili novovjeke ideje o reformi školstva i to: zabavišta, osnovne (pučke),*

više pučke (građanske) i učiteljske škole (Zagreb, 1912.).

Stjepanu Matičeviću također pripada hvalevrijedno mjesto u ovoj knjizi. Kao sveučilišni profesor, ugledni znanstvenik, akademik, pedagoški pisac i javni djelatnik pridonio je znanstvenom statusu i autonomiji pedagoške znanosti u Hrvatskoj. Smatra se jednim od pokretača i organizatora studija pedagogije u Zagrebu 1928. godine. Njegovo europsko filozofijsko, kulturno, vrijednosno, kršćansko usmjerenje bilo je glavnim razlogom njegova degradiranja u komunističkoj Jugoslaviji, no Matičević i dalje slovi kao glavni autor hrvatske pedagogije između dvaju svjetskih ratova. Postavio je temelje pedagoške izobrazbe srednjoškolskih profesora i studija pedagogije u Hrvatskoj. Autor knjige smatra da Stjepan Matičević zavređuje reafirmaciju i revitalizaciju svojega pedagoškog stvaralaštva. Njegov doprinos istraživanju fundamentalnih problema pedagoške znanosti u Hrvata, pitanja njezine znanstvene samostalnosti, određenja područja i predmeta proučavanja, metodologije, stvaralačkog potencijala i karaktera te afirmacije kao znanosti vrlo su poticajni za promišljanje o teorijskoj poziciji pedagogije i u današnje doba. Ipak, trajnom je odlikom njegova pedagoškog učenja vrijednosno usmjerenje odgoja i znanosti o odgoju koje kao takvo treba biti oslonac i putokaz svekolikim današnjim odgojnim nastojanjima. Istaknuta su djela S. Matičevića *Nauk o didaktičkoj artikulaciji i novija psihologija mišljenja* (Zagreb, 1921.), *K problematici funkcije odgajanja i jedne nauke o njoj* (Zagreb, 1934.), *Pojam rada ili aktivnosti u radnoj školi* (Zagreb, 1934.), *Priroda, kultura i odgoj* (Zagreb, 1935.).

U plejadi zaslužnih filozofa, koji su se teorijski i praktično bavili odgojnim pitanjima, pokazivali afinitet za razmatranje filozofskih dilema, postignuća i spoznaja, ugledno mjesto zauzima Pavao Vuk-Pavlović. On pregledno i jasno izlaže smisao i značenje odgojne djelatnosti u životu čovjeka kao pojedinca i ljudske zajednice kao cjeline. Razmatra svrhu i zadaće odgoja, analizira odgojni akt, čin ili proces i pokazuje njegovu složenost i univerzalnost.

Upozorio je na temeljna obilježja odgoja kao što su svrhovitost, vrijednosna utemeljenost i težnja prema budućnosti. Istaknuo je specifičnost odgojne funkcije i nužnost slobodnog djelovanja u odgoju i školi. S mnogo ljubavi razradio je pitanja pedagoškog odnosa, obazrivosti i prijeko potrebne ljubavi u odgojnoj djelatnosti. Nije zanemario pitanje pedagoškog autoriteta i slobode odgajnika, kao ni pitanje međusobnog odnosa pedagoške teorije i odgojne prakse. Svojim djelovanjem u duhu filozofijske, kulturne i vrijednosne pedagogije obogatio je hrvatsku pedagošku baštinu jednom cjelovitom, povijesno, filozofski, znanstveno i vrijednosno utemeljenom teorijom odgoja. Zapažena djela Vuk-Pavlovića jesu *Ličnost i odgoj* (Zagreb, 1932.), *Stvaralački lik Đure Arnolda* (Zagreb, 1934.), *Kulturna svijest, znanje i obrazovanost* (Skopje, 1960.).

Stjepan Pataki zauzeo je zapaženo mjesto u knjizi Ante Vukasovića. Uloga uglednog sveučilišnog profesora, pedagoškog pisca, kulturnog i javnog djelatnika omogućila mu je jedno od prvih mjesta među hrvatskim pedagoškim teoretičarima te je uz Stjepana Matičevića i Pavla Vuk-Pavlovića vrlo zapaženi predstavnik kulturne pedagogije u Hrvatskoj između dvaju svjetskih ratova. Utemeljitelj je Pedagoškog instituta Filozofskog fakulteta u Zagrebu (1946.). Epitet plodnoga pedagoškog pisca i uglednog predstavnika smjera kulturne pedagogije u Hrvatskoj omogućila su mu pitanja kojima se bavio: pedagoška teleologija i aksiologija, samostalnost pedagoške znanosti, fenomen odgoja, teorija i praksa odgoja te brojne rasprave i knjige pisane u duhu kulturne, filozofijske i vrijednosne pedagogije. Ukupnost njegova djelovanja vrijedan je izvor za proučavanje naše pedagoško-vrijednosne baštine. *Razmatranja o pedagoškoj teleologiji* (Zagreb, 1928.), *Pedagoška nauka i problem odgojne funkcije* (Zagreb, 1936.), *Uvod u opću pedagogiju* (Zagreb, 1948.), *Opća pedagogija* (Zagreb, 1951.) smatraju se njegovim glavnim djelima.

Hrvatski pedagog, sveučilišni profesor i kulturni djelatnik Zlatko Pregrad dao je golemi doprinos hrvatskoj pedagogiji i s pravom zaslužuje poglavlje u ovoj raspravi.

Studirao je filozofiju, pedagogiju, psihologiju, povijest umjetnosti i slavenske jezike u Zagrebu, Beču i Berlinu. Djelovao je kao srednjoškolski profesor, profesor Likovne akademije, sveučilišni profesor pedagogije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, ali i kao dekan i prodekan fakulteta. U knjizi se autor dotiče glavnih područja njegova proučavanja i rada na Sveučilištu u Zagrebu: estetski odgoj, obiteljski odgoj i obiteljska pedagogija, predškolski odgoj i predškolska pedagogija, pedagogija slobodnog vremena i pedagoško osposobljavanje nastavnika. Bibliografija ovog plodnog pedagoškog pisca bogata je, a posebno se ističe: *O postojanju odgojnih ciljeva s obzirom na zadatke srednje škole*, doktorska disertacija (Zagreb, 1929.), *Estetski odgoj* (Zagreb, 1968.), *Misli o porodičnom odgoju* (Zagreb, 1974.).

Posljednje poglavlje knjige pripada sveučilišnom profesoru, pedagoškom piscu, didaktičaru, metodičaru, angažiranom afirmatoru odgojne funkcije škole, kulturnom i javnom djelatniku Peri Šimleši. Bio je učitelj pučke škole, profesor učiteljske škole i sveučilišni profesor na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 1946. do umirovljenja 1975. godine. Svojim radom u području didaktike i metodike stekao je ugled najistaknutijeg hrvatskog didaktičara i vrsna metodičara. Opus njegovih znanstvenih i stručnih jedinica broji oko 180 bibliografskih jedinica

među kojima su posebne značajni *Uzroci formalizama u znanju učenika*, doktorska disertacija (Zagreb, 1951.), *Metodika elementarne nastave sa suradnicima* (Zagreb, 1957.), *Suvremena nastava* (Zagreb, 1965.), *Na putu reformirane škole* (Zagreb, 1977.), *Izabrana djela* (Osijek, 1980.).

Zaključne autorove misli usmjerene su prema idejama o promjenama u svojim korijenima, vrijednosnoj odgojnoj baštini i moralnoj tradiciji. U tom se kontekstu autor koristi povijesnom kulturnom baštinom i najistaknutijom plejadom hrvatskih pedagoških autoriteta. Odgojna preobrazba današnjice kojoj teži Vukasović mora biti imperativ sveukupne društveno-moralne preobrazbe gdje je odgojni imperativ zaštita mladeži i reafirmacija odgoja, vrijednosti i same odgojne funkcije. Stoga ovaj literarni muzej baštine hrvatske pedagogije daje iznimno značajan doprinos autorovim nastojanjima, ali je i važan prilog povijesti hrvatskoga školstva i nacionalne pedagogije. Knjigu svakako možemo preporučiti studentima pedagogije, učiteljskih, odgajateljskih studija i svima drugima s područja odgoja i obrazovanja.

Sara Pejaković, asistentica
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju